

ולולי כן היה יוסף חוטא חטא גדול לצער את אביו ולהעמידו ימים רבים בשכול ואבל על שמעון ועליו, ואף אם היה רצונו לצער את אחיו קצת איך לא יחמול על שיבת אביו, אבל את הכל עשה יפה בעתו לקיים החלומות כי ידע שיתקיימו באמת:

בס"ד

פרשת ויגש – עצה בלב איש

סתירה במחשבות יוסף על האחים

1. בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק א
(א) ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו:
רמב"ן

והנכון בעיני, שהיו שם מבית פרעה ומן המצרים אנשים רבים יחלו פניו למחול לבנימין כי נכמרו רחמיהם על תחנוני יהודה, ולא יכול יוסף להתחזק לכלם.

2. בראשית רבה (וילנא) (פרשת ויגש) פרשה צג סימן ח

ולא יכול יוסף להתאפק, כיון שראה יוסף שהסכימה דעתם להחריב את מצרים אמר יוסף בלבו מוטב שאתודע להם ואל יחריבו את מצרים, אמר להם יוסף לא כך אמרתם שאחיו של זה מת אני אקראנו ויבא אצלכם, והיה קורא יוסף בן יעקב בוא אצלי, יוסף בן יעקב בוא אצלי, והיו מסתכלין בארבע פינות הבית, אמר להם מה אתם רואים אני יוסף אחיכם, מיד פרחה נשמתן שנאמר ולא יכלו אחיו וגו', ולא האמינו לו עד שפרע עצמו והראה להם המילה.

3. שם משמואל בראשית פרשת ויגש שנה תרעא

ונראה דהנה כתיב ולא יכול יוסף להתאפק, משמע שאם הי' יכול להתאפק הי' מתאפק עוד עד שילכו כל הנצבים עליו, ומוכח שהיתה תועלת ממה שממתין להתגלות אליהם, דאל"ה לא הי' מצער את אחיו אחר שהי' רואה איך הוא נותן נפשו על בנימין, מה גם שגרם בזה צער ליעקב שהי' יושב וחרד על בנימין, וכל רגע כשנה יחשב, ואפי' אם הי' יכול להתאפק נמי הי' צריך לקרות הוציאו כל איש מעלי, כדי למהר להתודע להם, ומה ביקש עוד.

5. שם משמואל בראשית פרשת ויגש שנה תרעא

בכל רגע ורגע שהי' אפשר לו להתאפק והם עומדים בהכנעתם היו נעשים תיקונים וביירוים יותר גדולים, ע"כ אם הי' ביכולתו להתאפק הי' ממתין עכ"פ עד שיצאו מעצמם כל הנצבים עליו, והכל כדי שיהיו התיקונים וברור הנצוצין ביתר שאת, באשר הי' נחשב כאילו כל הכלל עשו את התיקונים, וזה שנתמלא עברה על יהודה שלא הניחו להשלים את כוונתו הטובה:

7. שכל טוב (בובר) בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק א

א"ר חמא בר חנינא לא עשה יוסף כשורה שהקניט את אחיו כל כך, שאלו בעט בו אחד מהן מיד היה מת, והיה לו להתיירא ממעשה עיר שכם, ר' שמואל בר נחמן אמר כהוגן וכשורה עשה שציערם, להיות כפרה להם על שציערוהו, ולא היה לו להתיירא, שיודע היה שאחיו צדיקים אמר ח"ו שאחי חשודין על שפיכות דמים ועל אנשי שכם כדן באו עליהם:

8. בראשית (פרשת מקץ) פרק מב פסוק ט

(ט) ויזכר יוסף את החלומות אשר חלם להם ויאמר אלהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם:
רש"י

(ט) אשר חלם להם - עליהם, וידע שנתקיימו, שהרי השתחוו לו:

9. רמב"ן בראשית (פרשת מקץ) פרק מב פסוק ט

(ט) ויזכר יוסף את החלומות אשר חלם להם - עליהם, וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו, לשון רש"י. ולפי דעתי שהדבר בהפך, כי יאמר הכתוב כי בראות יוסף את אחיו משתחיים לו זכר כל החלומות אשר חלם להם וידע שלא נתקיים אחד מהם בפעם הזאת, כי יודע בפתרונו כי כל אחיו ישתחוו לו בתחילה מן החלום הראשון, והנה אנחנו מאלמים אלומים, כי "אנחנו" ירמוז לכל אחיו אחד עשר, ופעם שנית ישתחוו לו השמש והירח ואחד עשר כוכבים מן החלום השני, וכיון שלא ראה בנימן עמהם חשב זאת התחבולה שיעליל עליהם כדי שביאו גם בנימין אחיו אליו לקיים החלום הראשון תחילה: ועל כן לא רצה להגיד להם אני יוסף אחיכם, ולאמר מהרו ועלו אל אבי וישלח העגלות כאשר עשה עמהם בפעם השניה, כי היה אביו בא מיד בלא עפק. ואחרי שנתקיים החלום הראשון הגיד להם לקיים החלום השני.

4. משך חכמה בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק א

(א) ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים. רצונו לומר, כי רצה להתאפק ולהביא את יעקב לקיים "השמש והירח (והכוכבים כורעים) ומשתחוים לי" (לז, ט). ולא היה לו לרחם עליהם כאשר לא שמעו בהתחננו אליהם. אך שלא היה נאות לפני האנשים הנצבים שלא ידעו כל המאורע, והיה נראה כאכזר וכלב בליעל בלתי חונן. ולא היה יכול להתאפק בסיבת כל הנצבים עליו.

10. עקידת יצחק בראשית שער כט (פרשת מקץ)

ותמהני ממה שכתב הרמב"ן ז"ל שעשה כדי שיתקומו חלומותיו כי מה תועלת לו בשייתקיימו ואף כי יהיה תועלת לא היה לו לחטוא כנגד אביו. אבל היה לחשוך עצמו מחטוא לו והחלומות העושם יגש פתרונם גם שתראה סכלות עצומה שישתדל האדם לקיים חלומותיו שהרי הם הדברי אשר יעשו שלא מדעת הבעלים

יוסף מגלה את יהודה ויהודה מגלה את יוסף

11. משלי פרק כ פסוק ח

מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה:
מצודת דוד

דרך החכם להסתיר עצתו בעומק הלב ויקשה לזולתו להשיגה היא היא כמים עמוקים שאי אפשר לשאוב המים התחתונים אבל איש תבונה ידלנה כי מתחלה ישאוב העליוני ויוכל לשאוב אח"כ את התחתוני ור"ל מתחלה יחקור הדברים המסתעפי עד אשר יבין את העצה הטמונה בלב:

12. מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויגש סימן ב

זש"ה מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה (משלי כ ה), מים עמוקים עצה בלב איש, זה יוסף, כל מה שהיה יוסף חכם, בא יהודה ונצח אותו, שנאמר ויגש אליו יהודה, למה הדבר דומה, לבור שהיה עמוק ולא היה אדם יוכל לירד בו, בא אחד שהיה ערום והביא חבל גדול והגיע למימיו ודלה ממנו, כך יוסף היה עמוק, ובא יהודה ודלה ממנו.

14. זוהר מהזוהר הסולם - בראשית פרשת מקץ מאמר ויקח

מים עמוקים עצה בלב איש, דא יהודה, והא אוקמוה, בישעתא דאתקריב לגביה דיוסף, על עסקא דבנימין. ואיש תבונה ידלנה דא יוסף.

13. פירוש הסולם לזוהר - בראשית פרשת מקץ

ר"א פתח ואמר, מים עמוקים וגו' ואיש תבונה ידלנה. מים עמוקים עצה בלב איש, זהו הקדוש ברוך הוא, כי הוא עשה עצות, שהביא סבות לגלגל גלגולים על העולם על ידי יוסף, כדי לקיים אותה גזירה, שגזר רעב על העולם. ואיש תבונה ידלנה, זהו יוסף, שהוא גילה אלו העמוקים שגזר הקדוש ברוך הוא על העולם. דהיינו בפתרון החלום.

יהודה דולה מיוסף

16. בראשית (פרשת ויגש) פרק מד פסוק יח - יט

(יח) ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באדני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמורך כפרעה: (יט) אדני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח:
רמב"ן

(יט) אדני שאל את עבדיו - לא ידעתי טעם לאריכות דברי יהודה בספור מה שהיה כבר ביניהם ...

17. לחיות את הפרשה שם

מטרתו של יהודה היא לחזור על כל הסיפור, ולנסות לראות באיזו נקודה יוסף יזוז בכסאו בחוסר נוחות. אולי זו הנקודה שדרכה הוא יבין מה יוסף רוצה מהאחים.

ואת דבר המלוכה לא הגיד לו (ש"א = שמואל א' = י' ט"ז), אסתר, לא הגידה אסתר וגו' (אסתר ב' י').

24. בראשית (פרשת ויחי) פרק מח פסוק א

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף חֲלֵה נִיְקָח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמָּו אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרַיִם:

25. רמב"ן בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק כז

(כז) וידברו אליו את כל דברי יוסף - יראה לי על דרך הפשט שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את יוסף, אבל חשב כי היה תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו ומכרו אותו אל מצרים, כי אחיו לא רצו להגיד לו חטאתם, אף כי יראו לנפשם פן יקצוף ויקללם, כאשר עשה בראובן ושמעון ולוי (להלן מט ג - ז). ויוסף במוסרו הטוב לא רצה להגיד לו, ולכך נאמר ויצו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר וגו', ואלו ידע יעקב בענין הזה היה ראוי להם שיחלו פני אביהם במותו לצוות את יוסף מפיו, כי ישא פניו ולא ימרה את דברו, ולא היו בסכנה ולא יצטרכו לבדות מלבם דברים:

26. דעת זקנים

ומשמע שלא היה יוסף רגיל אצל יעקב כמו שמצינו נמי ויקרא לבנו ליוסף ושמעתי מפי הרב ר' שמואל ז"ל הטעם לפי שהיה ירא שישאל לו הענין היאך הורד למצרים ויגיד לו שמכרוהו אחיו ויקללם יעקב ונמצא מחריב את העולם כולו שהרי רחל אמו שקלל שלא מדעת ואמר עם אשר תמצא נתיימה קללתו ומתה בדרך אפרת הא אם יקללם מדעת לא כל שכן:

27. מעט מן האור

במבט לאחור מבין יוסף, כי גם לו חלק במשבר, ודיבוריו המתלהמים, הן בהבאת דיבת אחיו רעה והן בהתרברבותו בחלומותיו, הם שהביאו להתפרצות השנאה כלפיו.

על כן מוטלת עליו החובה - כתשובת המשקל לדיבוריו - לתפוס בפלך השתיקה, כרחל אמו אשר שתקה ביום חופת לאה, לבל תיבוש אחותה ותגורש מבית יעקב.

באותן שנים ארוכות של ניתוק מבית אבא, אין יוסף יודע עדיין אם יזכה לשוב אליו אי-פעם, אך גומר הוא אומר בנפשו כי יהיה אשר יהיה, לא יביא עוד את דיבת אחיו רעה, ולא יביא לקרע בבית ישראל. הוא יוכל לשוב הביתה רק אם יבשילו התנאים אשר יאפשרו לו להשיב את שלום הבית ולא להרסו חלילה.

28. בראשית (פרשת ויחי) פרק מט פסוק כח - כט

(כח) כָּל אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר דָּבַר לָהֶם אַבְיָהִם וַיְבָרַךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כְּבָרְכָתוֹ בְּרַךְ אוֹתָם: (כט) וַיֵּצֵאוּ אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאסֵף אֶל עַמִּי קְבְּרוּ אֹתִי אֶל אֲבֹתַי אֶל הַמַּעְרָה אֲשֶׁר בְּשֵׂדֵה עֶפְרָן הַחֲתָנִי:

אורך ה' כי אנפת בי

יחזקאל פרק כד פסוק א - ב

(א) וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית בְּחֹדֶשׁ הָעֵשְׂרִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ לֵאמֹר: (ב) בֶּן אָדָם כְּתוֹב כְּתָב לֵךְ אֶת שֵׁם הַיּוֹם אֶת עֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה סֶמֶךְ מֶלֶךְ בְּכָל אֵל יְרוּשָׁלַם בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה: רש"י

(ב) סמך מלך בבל - היום צר עליה:

ברכי יוסף אורח חיים סימן תקנ ס"ק ב

ב. דין ג. אם חלו להיות בשבת וכו'. מן בב"י כתב משם הר"ד אבודרהם (הל' תענית עמ' רפג) דבעשרה בטבת אם היה חל בשבת לא היה נדחה, דכתיב ביה בעצם היום הזה.

18. בראשית (פרשת ויגש) פרק מד פסוק לב - לג

(לב) כִּי עֲבַדְךָ עָרַב אֶת הַנֶּעַר מֵעַם אֲבִי לֵאמֹר אִם לֹא אָבִיאָנּוּ אֵלֶיךָ וְחִטָּאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים: (לג) וְעַתָּה יֵשֵׁב נָא עֲבַדְךָ תַּחַת הַנֶּעַר עֲבָד לֵאדֹנָי וְהַנֶּעַר יַעַל עִם אָחִיו:

19. תפארת שלמה בראשית פרשת ויגש

רבי שלמה בר דב צבי הכהן רבינוביץ נולד בשנת תקס"א (1801) בפולין למשפחה מיוחסת. נחשב לעילוי מנערותו. התקרב לחסידות, והסתופף אצל גדולי החסידות בדורו - היהודי הקדוש מפשיסחא וה'חזוה' מלובלין. בשנת תקצ"ד (1836) מונה לרב בעיר רדומסק, שהפכה בזכותו למרכז חסידי חשוב.

אולם כבר בארנו במ"א בפ' הענין יעקב תיקן תפלת ערבית לרמז ענין הערבות אשר בבנ"י התחיל מיעקב אבינו. ... וזה ג"כ מעריב ערבים בח' הערבות. לכן כאשר בא ראובן לפני אביו בראשונה בטענת את שני בני תמית לא פנה אליו. אך יהודה כאשר בא בטענת הערבות אנכי אערבנו וגו' כתיב אח"כ ואל שד-י יתן לכם רחמים. כי אז בטח לבו כי מהר יצמח להם הישועה על ענין מכירת יוסף. וז"ש כאן כי עבדך ערב את הנער וכת' מיד אח"כ ולא יכול יוסף להתאפק כי ה' מיד התיקן נצמח על מכירת יוסף כנ"ל והוא הרמז על הגאולה העתידה ב"ב מה שפגמו בענין הערבות מה שמכרו את יוסף כמבואר באריתכות במ"א. וז"ש אם לא אביאנו אליה וחטאתי לאבי כל הימים. כי הגאולה העתידה ב"ב יהי' ג"כ ע"י האחדו' בבנ"י בח' הערבות איש את רעהו יעזרו באהבה ואחוה וריעות אמן:

יוסף דולה מיהודה

15. לחיות את הפרשה - הרב יהושע ויצמן

פשט הכתוב מלמד, שבלבו של כל אדם נמצאת העצה הנכונה עבורו - כיצד לחיות, כיצד להגיב, מהי הבחירה הנכונה בהתלבטות שהוא נתון בה. התשובות לכל השאלות של האדם נמצאות בעומק לבו. "איש תבונה" יודע לדלות את האמת הפנימית שבלבו, ולבחור לאורה את דרכו. הוא מצליח להתגבר על הסיבות החיצוניות של לחץ חברתי, של רדיפת כבוד או כסף, ובוחר בדרך הנכונה, על פי העצה העמוקה שבלבו.

20. תוספתא מסכת ברכות (ליברמן) פרק ד הלכה יח

מעשה בארבעה זקנים שהיו יושבין בבית שער של ר' יהושע אלעזר בן מתאי וחנניא בן כינאי ושמעון בן עזאי ושמעון התימני והיו עסוקין במה ששנה להם ר' עקיבא מפני מה זכה יהודה למלכות מפני שהודה בתמר הוסיפו הן מעצמן אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבתם להם לבדם נתנה הארץ וגו' אמ' להם וכי נותנין שכר על העבירות אלא מפני מה זכה יהודה למלכות מפני שהציל את אחיו מן המיתה שנ' ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וגו' אמ' להם דיה להצלה שתכפר על המכירה אלא מפני מה זכה יהודה למלכות אמ' לו מפני העונה שנ' ועתה ישב נא עבדך תחת הנער

21. שפת אמת בראשית פרשת ויגש שנה תרלז

בפסוק ולא יכול יוסף להתאפק כו'. דכתיב ויגש אליו יהודה פי' אליו ליוסף. גם אל עצמותו פי' לעצמו. גם פי' אליו להקב"ה. וביאור הענין כי הנה יהודה לא חידש דבר באלה הדברים וגם לא היה לו טענה במה לבוא ליוסף. אעפ"כ לאשר בירר אמיתות הענין בא לו הישועה. כענין אמת מארץ תצמח. והאמת כי כל פרשה זו מיוסף ואחיו. הוא משל לעבודת בנ"י להקב"ה.... כי השי"ת מלא כל הארץ כבודו וגם במקום החושך שם נסתר כבוד מלכותו ית'. כמאמר גם חושך לא יחשיך ממך. לזאת בכל עת צרה כשאדם מבטל עצמו אל האמת ובמס"נ כמו יהודה שאמר איך אעלה אל אבי ומסר עצמו להיות עבד במצרים כדי שלא יהי' חוטא לפני אביו. ועי"ז נתגלה לו האמת וראה כי הכל טוב ולא היה לו כלל ממה לירא כי אני יוסף כו'.

ההיתר של יוסף לא לגלות לאביו הוא חי

22. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יג עמוד ב

מתוך סימנין שמסרה רחל ללאה לא הוה ידע עד השתא. לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול. ו

23. מדרש שמואל (בובר) פרשה כח סימן א

רחל תפסה [פלך] של שתיקה, ועמדו כל בניה בעלי מיסטורין, בנימין אבנו ישפה, מהו ישפה יש פה יודע במכירתו של יוסף ושותק, שאול

הרב אשכנזי משמעותו הייחודית של הצום היא בכך, שהוא מסמל את הרגע שבו התחילו כל הצרות. לפני 2500 שנה, עלה נבוכדנצר מלך בבל על ירושלים, החל את המצור על חומותיה ואחרי שלוש שנים, החריב את בית המקדש, השבית את מלכות יהודה – ומאז שום דבר לא חזר להיות כמו שהיה.

גם בנושא הזה, אפשר להגיב באדישות או בייאוש. יבוא אדם ויאמר: אם הקב"ה משאיר אותנו כל כך הרבה שנים בגלות, כנראה הוא מאס בנו ואינו מתכוון לעשות שום דבר אחרת. כאשר עולה מחשבה כזו בראש, עלינו להניח על השולחן את בקבוק היין של יוסף ולהיזכר כי אבא לא עוזב ילדים. לא יתכן שזה המצב הסופי לעמו הנבחר של הקב"ה.

מאחורי הגלות הארוכה הזו, מסתתרת כוונה טובה וכאשר נעשה את הדברים התלויים בנו, יפציע אורו של מלך המשיח ונאמר על כל התקופה הקשה הזו: "אודך ה' כי אנפת בי".

סיכום קצר:

המפגש בין יהודה ליוסף טמן בתוכו אוצרות גדולים. יהודה נעשה למלך ויוסף לזוכה להיות המאחד בתוך המשפחה. בתוך כל אדם טמון אוצר גדול פעמים שהוא מגלה את האוצר בכוחות עצמו ופעמים בעזרת אחרים ועל כך אמש שלמה המלך "מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה". כל פעם כאשר אדם עומד בפני קושי והתמודדות עליו לדעת שאם יבחר בדרך ההתמודדות לא רק שיתגבר על הקושי אלא גם יצמח ממנו.

שבת שלום ובשורות טובות!!

